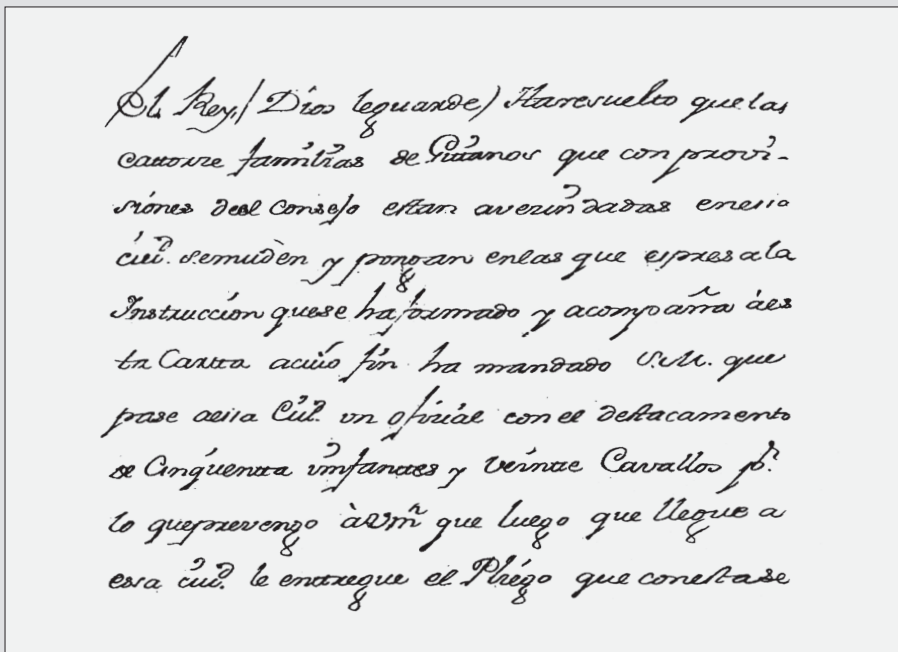

III. 2

Kráľ Ferdinand VI. (1746 – 1759)

(Z Sánchez-Albornoz, Claudio (1971) España, un enigma histórico. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, str. 560b)

III. 3

Prikaz na zatýkanie „Cigánov“ vydaný Gasparom Vázquezom Tabladom 28. júna 1749 (pre úrady v Orihuela; prvá strana).

(Z Gómez Alfaro 1993, p. 17) (Detail)

„neodpustiteľný“ trest smrti pre všetkých tých, ktorí by sa vrátili, čím by sa eliminovala akákoľvek možnosť na odvolanie sa prostredníctvom súdu. Ak by sa takéto nariadenie „zdalo príliš tvrdé“, bola tu možnosť prijať „miernejšie“ opatrenie. Toto „miernejšie“ opatrenie nariadilo internáciu všetkých „Cigánov“ a nájdenie vhodného väzenia, kde by si mohli odpykať svoje tresty.

Uväznenie tak bolo predstavené ako nevyhnutné bezpečnostné opatrenie voči skupine, ktorej členovia boli bez rozdielu považovaní za nebezpečných

pre spoločnosť a v prípade niektorých jednotlivcov za priamo kriminálne živly. Bez ohľadu na možné kriminálne správanie, ktoré si zasluhovalo primerané tresty, niekoľko dobových prameňov potvrdzuje existenciu „generického konceptu povaľačov a ľudí, ktorí nerešpektujú zákony“, ktorý poskytoval „právo na ich preventívne oddelenie od spoločnosti, ktoré malo zabrániť ich zločinom a potulovaniu“.

Veľmi dlhý čas „Cigáni“ trpeli preto, že im verejnosť nesprávne priradila vlastnosti, ktoré si spájala s

ich kočovaním (keďže nemali trvalé bydlisko) ako aj s tým, že remeslá, ktorým sa venovali, neboli jasne definovateľné. Pojem „Cigán“ sa po čase stal nálepkou, ktorou sa označovala veľká skupina jednotlivcov, ktorí netvorili jednotnú, uniformnú skupinu. Keďže zodpovednosť za občianske nepokoje sa tradične pripisuje skupinám, ktorých mobilita vylučuje ich efektívnu kontrolu štátnou mocou, potlačenie tých, ktorých všeobecne nazývali „Cigáni“, bolo základným cieľom policajnej operácie, do ktorej sa nakoniec musela zapojiť aj armáda.

PREVENTÍVNE BEZPEČNOSTNÉ OPATRENIE

Keďže miestodržiteľ Kastílie Vázquez Tablada sa pri zatýkaní v prvom rade spoliehal na spoluprácu s armádou, odporučil pripraviť policajnú operáciu v podmienkach absolútneho utajenia, čo umožňovalo zatknúť všetkých „Cigánov“ naraz v celej krajine v „jeden určený deň.“ Uväznenie bolo iba predbežným opatrením v celom procese zavedenia preventívneho

bezpečnostného opatrenia. Dĺžka väzby závisela od veku a pohlavia. [II. 3] „Cigánky“ mali byť zadržované na troch dočasných miestach, ktoré boli niečo ako väzením, kasárňami a fabrikou dohromady a boli situované na strategických miestach, „jedno pre Andalúziu, ďalšie pre Extremaduru, la Manchu a Murciu a tretie miesto zhromaždenia „cigánskych“ žien bolo určené pre Kastíliu a Aragonsko, kde „Cigánov“ nežilo až tak veľa.“

Chlapci do dvanástich

rokov mali zostať spolu so ženami. „Cigánski“ chlapci vo veku od 12 do 15 rokov mali byť umiestnení do remeselnej služby tak, aby sa naučili „užitočným“ remeslám alebo ak preukázali nadanie na prácu a službu na mori, mali byť zverení kráľovskému námorníctvu. Muži starší ako 15 rokov, mali byť poslaní do zbrojárskych fabrik v Cadize, Cartagene a El Ferrole. Mali byť nútenými robotníkmi, ktorí by nahradili tých, ktorí pracovali na práve prebiehajúcim námornom

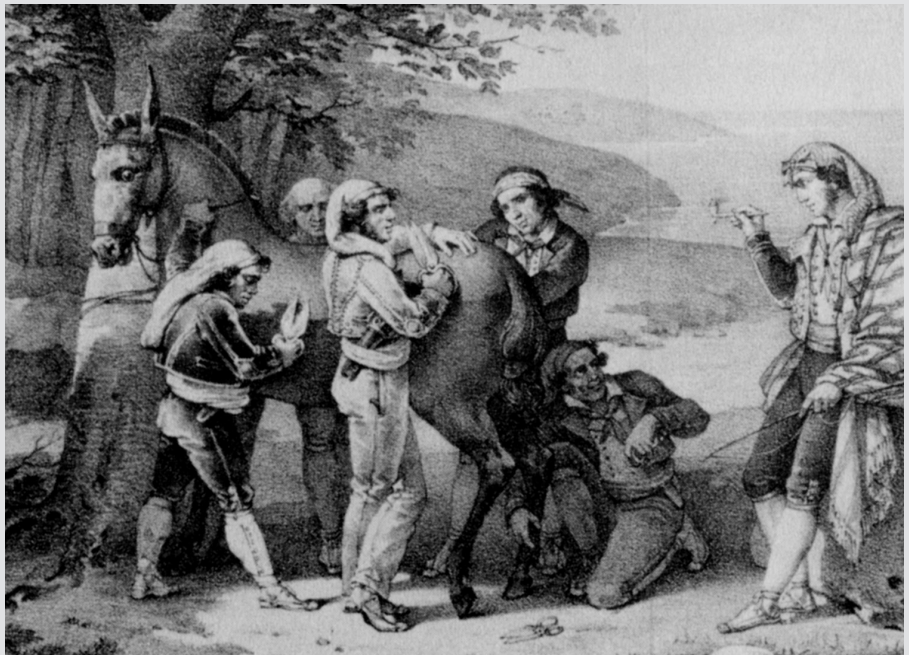
PRÍKAZ NA ZATÝKANIE

Nariadenie bolo pripravované v tajnosti a distribuované iba listami, ktoré boli adresované „corregidorom“ každého regiónu, v ktorom mali byť „Cigáni“ zatknutí. Každá rodina v každom meste bola osobitne označená a aj „corregidor“, ktorý bol zodpovedný za ich zatknutie. Originál nariadenia, ktoré je tu vyobrazené, bolo adresované mestu Orihuela. Úvodná veta hovorí nasledovne:

Kráľ (Boh ho požehnaj) sa rozhodol, že štrnásť Cigánskych rodín, ktoré žijú vo Vašom meste na základe dekrétov Rady, majú byť premiestnené ...”

III. 3

(Gómez Alfaro 1993, str. 15)

III. 4

Cigánski chovatelia mulíc v Španielsku, okolo roku 1800, litografia Gérarda René Villaina. Bibliothèque nationale, Paris

(Fraser (1992) The Gypsies. Oxford/Cambridge: Blackwell, str. 167)

rekonštrukčnom programe.

Muži starší ako 50 rokov mali byť poslaní do veľkých miest, kde mali byť pod prísnym dohľadom a mali byť

zamestnaní tak, aby to vyhovovalo ich fyzickým možnostiam. Tí, ktorí trpeli nevyliciteľnou chorobou alebo boli príliš starí, mali byť poslaní do

nemocníc, kde sa o nich mali postarať tak, aby mohli „zomrieť kresťanskou smrťou“.

PRIAZNIVÉ SÚVISLOSTI

Miestodržiteľ rady Kastílie bol presvedčený o úspechu celej operácie, predovšetkým kvôli kombinácii dvoch špecifických okolností, ktoré sa považovali za „priaznivé súvislosti“.

Prvou okolnosťou bola možnosť, ktorá sa naskytla vďaka pápežskému nariadeniu, ktoré bolo výsledkom zdĺhavých diplomatických vyjednaní so Svätou stolicou a ktoré malo za cieľ odobrať „Cigánom“ právo na miestnu cirkevnú imunitu. Preto bolo možné dokonale uskutočniť plánovanú akciu bez toho, aby sa „Cigáni“ utiekali do kostolov a chrámov. Po tom, ako bol nuncius poverený nariadiť prevoz tých, ktorí hľadali azyl, do väzenských kostolov, kde im bola ponechaná imunita tak dlho, ako dlho trvalo urovnať proces odvolania medzi svetským a

náboženským súdom, bolo vydané ďalšie pápežské nariadenie, ktoré tohto istého nuncia oprávňovalo delegovať svoje právomoci na biskupov, ak sa to týkalo ich diecéz.

Druhým faktorom boli pozitívne výsledky procesu presídlenia, ktorý sa začal v roku 1717 na základe zákona, ktorý vychádzal, s pridaním niekoľkých dodatkov, z diela Pragmatica Karola II. z roku 1695. Základnou novinkou tohto nariadenia bolo určenie štyridsaťjeden miest, ktoré jediné mali poverenie na to, aby sa v nich mohli usídlit' „Cigáni“. V opatrení z roku 1746 bolo k tomuto zoznamu pridaných ďalších 34 nových miest. [II. 5, 6]

Rada chcela poznať nové adresy viac ako 800 „cigánskych“ rodín v tom čase usídlených v 75 mestách, kde mali právo žiť jednotlivci spadajúci do tejto kategórie, a tak si nad celým presídľovacím procesom ponechala kontrolu. Vázquez Tablada myslel aj

na to, že ak má celá akcia dosiahnuť „dobré a požadované výsledky“, bude potrebné, aby úradom všetkých 75 miest zaslal patričné inštrukcie. Podrobným preštudovaním archívnych záznamov sa podarilo jeho predstaviteľom zostaviť zoznam, ktorý sa stal základom pre prácu osnovateľov zatýkania. Tento zoznam pozostáva z adries 881 rodín, ktoré bývali v 54 zo 75 miest a ktoré boli určené právnym nariadením z roku 1746. Podľa tohto nariadenia bola rodina definovaná ako „manžel a manželka, ktorí žili so svojimi deťmi a osirotenými vnukmi a vnučkami, ak neboli v manželskom stave“. Pomerom jednej „cigánskej“ rodiny na sto obyvateľov sa úrady snažili zaistiť, aby väčšinová spoločnosť prebrala zodpovednosť za životný štýl „Cigánov“, pričom sa sústredili predovšetkým na ich oddelenie od väčšinovej spoločnosti. [II. 1]

III. 8

Markíz la Ensenada (1743-1746)

(Vaca de Osma, José Antonio 1997: Carlos III. Madrid: Ediciones RIALP, str. 255)

The Marquis of la Ensenada, as prime minister, effectively ran the country from 1743 to 1746 and continued to play a leading role until he was dismissed in 1754. It is said that he desired a stable, peaceful atmosphere surrounding Spain in which the country could reform her institutions. In 1749 he personally ensured that the round-up operation lead to proper results, that is to say “that this category of people [the “Gypsies”] will disappear”.

NARIADENIE NA UVÄZNIENIE „CIGÁNOV“

Nariadenie markíza la Ensenadu na uväznenie „Cigánov“ datované 12. augusta 1749.

„Jeho Jasnosť teraz nariaďuje, aby za každých okolností a na každom mieste bolo vykonané uväznenie tých, ktorí zostali, bez možnosti úniku. [...] A aj keď som už o tom magistrátom v tomto zmysle hovoril, poverujem ich teraz opäť vynaložiť to najostrejšie a najpresnejšie vykonanie [...] nariadenia, tak, aby bol dosiahnutý cieľ, čo je veľmi dôležité [...] pretože ak sa potvrdí čo i len najmenšie odchýlenie od plánu, bude tvrdo potrestané. [...] Spomínaní magistráti vykonajú všetko tak, ako je im nariadené, s presnosťou a dôslednosťou, ktorú si táto vec vyžaduje [...].“

III. 9

(Gómez Alfaro 1993, str. 63ff.)

jednotky, ktoré ich strážili, nedostatok kvalifikovaných pracovníkov spomedzi uväznených, ktorí, ako bolo plánované, nahradili bezplatnú pracovnú silu v zbrojnici, čo malo za následok

nedodržovanie termínov na ukončenie prác. Vzbury a opakované pokusy o útek sú v celej histórii tohto nešťastného obdobia rómskych dejín samostatnou kapitolou. Väzni medzi sebou pri týchto

pokusoch o riešenie svojej situácie veľmi úzko spolupracovali, a tak bolo pri vyšetrowaní nemožné jednoznačne určiť vinníkov.

ZHODNOTENIE CELÉHO ZATÝKANIA

„Ostáva nám ešte dokončiť tú najdôležitejšiu vec, a to nájsť im miesto, kde by mohli zostať, aby sme tak predišli veľkým problémom a ak je to možné, nadobro sa zbavili tejto kategórie ľudí“, pripustil markíz la Ensenada 7. septembra 1749, keď nariadil vytvoriť komisiu pozostávajúcu z členov rady. Komisia mala preštudovať isté aspekty nedávneho policajného zatýkania „Cigánov“, ktoré markíz považoval za obzvlášť dôležité.

Nie je známe, či už v tomto čase bol Ensenada presvedčený o potrebe nápravných opatrení, ktoré by korigovali spôsob pôvodného zatýkania, pri ktorom sa postupovalo voči všetkým „Cigánom“ jednotne. Jediný fakt, ktorý

nám je známy, je, že vydal nariadenie týkajúce sa „cigánskych“ väzňov, ktorí boli vlastníkmí „ejecutoria“, čiže nariadenia súdu, proti ktorému nebolo možné odvolať sa (v tomto prípade to bola Rada Kastílie) alebo „opatrenia“, čo označuje písomný doklad vystavený Radou a zaslaný predstaviteľom justičného systému, ktorý mal zabezpečiť nasledovné: „V oblastiach, kde sú väznení Cigáni a ich rodiny, ktorí pred vydaním všeobecného nariadenia na ich zatknutie vlastnili patenty alebo iné dokumenty vydané radou alebo iné formálne vyhlásenia, ktoré potvrdzovali, že nie sú Cigáni, takito občania majú byť zadržaní a predaj ich majetku pozdržaný, kým sa prostredníctvom tajných správ nepreverí, či ich predchádzajúci život potvrdzuje opodstatnenie takýchto vyhlásení a na základe týchto informácií bude určené,

ktorí z nich budú vyňatí z platnosti vyššie spomínaného nariadenia na zatknutie všetkých Cigánov.“

Komisia odporučila všeobecné aplikovanie tohto pravidla a nakoniec na základe pokynov z 28. októbra 1749 akceptovala existenciu „Cigánov“, ktorí „vedení únavou, strachom alebo kajúcnosťou“ dodržiavali nariadenia regulujúce ich spôsob života a tak „nikdy nemohli ani nemali byť zahrnutí do kráľovského rozhodnutia o zatýkaní, pretože sú nevinní a nemá sa na nich vzťahovať obvinenie ani nariadený trest“. Bolo nariadené otvorenie tajných zložiek (zložky, ktoré boli zostavené bez vedomia dotknutej osoby) a od tohto času sa v Španielsku oficiálne rozlišovali dve kategórie „Cigánov“: „dobří Cigáni“, ktorí boli legitímne zosobašení, vlastnili patenty alebo posudok prehlasujúci ich za ne-

III. 10
Karol III. (1759-88)
(Sánchez-Albornoz 1971, obálka)

Carlos III (1759-88), besides cutting down the overgrown power of the monastic orders, abolished much antiquated and restricting legislation and had infrastructural renewal carried out. He also went on the records as the king who compelled the people of Madrid to give up emptying their slops out of the windows or, for example, introduced Christmas cribs following Neapolitan models. The fact that he finally ordered the “Gypsies” to be freed from internment is practically unknown to the public.

“VAŠI NAJNEŠTASTNEJŠÍ VAZALI ...”

Žiadosť Bernarda Martínez de Malla, Cristóbal Bermúdeza, Miguela Correa, Salvadora Bautista a Pedra González, Rómov, ktorí boli väznení v zbrojnici v Cartagene:

„Pane, noví Kastilčania, ktorí sú uväznení v zbrojnici v Cartagene, sa klaňajú až k nohám Vášho Veličenstva. [...] pokorne žiadajú Vaše Veličenstvo, aby milostivo prvolilo prezrieť si ich pokorné žiadosti a udelili im milosť, aby sa mohli vrátiť na svoje opustené majetky a pridali sa k svojim úbohým ženám, deťom a rodinám, ktoré rovnako trpia odlúčením a ich vzťahy manželské ako aj pokrvné tým veľmi trpia: Vaši najpokornejší vazali Vás preto ponížene prosia o Vašu kráľovskú najštedrejšiu milosť [...].”

III. 11
Gómez Alfaro 1993, str. 101)

„Cigánov“ a boli ctihodní občania a „zlí Cigáni“, ktorým boli prisudzované najrôznejšie prívlastky: „delikventní“, „vinní“, „neposlušní“, „prestupujúci zákon“, „podlí“ a „deviantski“. Dokonca aj keď mali patenty, vyhlásenia

alebo nariadenia rady, boli odsúdení na nútené verejnoprospešné práce a ak ušli, boli odsúdení na smrť pod gilotínou bez možnosti na odvolanie. Avšak po tomto formálnom právnom vyhlásení nasledovali umiernennejšie

nariadenia niektorých úradov, ktoré dokonca navrhovali, aby boli pokusy o útek považované za „odpustiteľné“ v prípade ľudí bez budúcnosti.

PROBLÉMY S OSLOBODENÝMI “CIGÁNMI”

Lutujúc, že kráľovo nariadenie nebolo prepojené na žiadny kontrolný mechanizmus a riešenie všetkých problémov vyplývajúcich zo zatknutia bolo ponechané na miestne úrady, zdôrazňuje gróf Campomanes vo svojej správe z roku 1764, že po tom, ako boli prepustení takmer všetci zadržaní v roku

1749, „kráľovstvo je takmer tak plné Cigánov, ako bolo aj pred tým”.

Po tom, ako bolo vydané nariadenie, ktoré prikazovalo navrátiť zadržaný majetok „Cigánom“, ktorí sa vracali domov, vyskytlo sa množstvo incidentov, pre ktoré „corregidori“ nachádzali rôzne riešenia. Najbežnejšou praxou bolo odpočítat' od vydražených peňazí všetky vzniknuté náklady a zostávajúce peniaze, ak nejaké boli,

rozdeliť medzi oslobodených „Cigánov“, ktorí peniaze prijali bez akýchkoľvek problémov.

Tí „Cigáni“, ktorých na základe tajných zložiek neprepustili, posielali rade zo zbrojníc, v ktorých boli ešte stále internovaní, nespočetné množstvo odvolaní. Od roku 1757 už tieto sťažnosti rada neprijímala, a tak väzňom odoprela aj poslednú nádej na zlepšenie ich životnej situácie. [II. 11]

DÔVODY NA OMILOSTENIE

V roku 1752 boli „Cigáni“ väznení v zbrojnici La Carraca (Cadiz) poslaní morskou cestou do zbrojnice El Ferrol (Galícia). Kvôli epidémii, ktorá na palube

počas tejto nepredvídanej cesty vypukla, prišli na nové miesto svojho pobytu v podstatne menšom počte. Po niekoľkých rokoch bola práve situácia tých, ktorí túto plavbu prežili, rozhodujúcim faktorom pri udelení amnestie, ktorá v podstate ukončila policajnú akciu z roku 1749 a ktorej cieľom bolo eliminovať

komunitu „Cigánov“ v Španielsku. 12. augusta 1762 poslali úrady v El Ferrol list Ministerstvu námorníctva, v ktorom navrhujú prepustiť skupinu už „starých, invalidných a neúčinných“ „Cigánov“ a povalačov, ktorí sú „absolútne nevhodní na akýkoľvek typ práce, sú neustále v nemocnici, čím zvyšujú náklady na svoje

ubytovanie a ošetrovanie bez toho, aby vytvárali nejaký zisk”.

Spočiatku sa zdalo, že ministerstvo tento návrh zvažuje a vyžiadalo si detailnejšie čísla, aby bolo možné odhadnúť náklady a rovnakú požiadavku dostali aj zbrojnice v Cartagene a v La Carraca. Takto sa

Madrid dopátral k zisteniu, že tí, ktorí by benefitovali zo všeobecnej milosti, tvorili iba malú skupinu 165 jednotlivcov, ktorých vynútená práca už v mnohých prípadoch vôbec neprinášala zisk.

16. júna 1763 poslal minister námorníctva guvernérovi memorandum, v ktorom píše, že kráľ Karol III., ktorý

zasadol na trón v roku 1759 a bol polovičným bratom Ferdinanda VI., sa rozhodol omilostiť všetkých „Cigánov“, ktorí ešte pracovali v zbrojniciach. K listu bol pripojený aj zoznam „Cigánov“, v ktorom boli Radou vyznačené miesta, ktoré prepusteným „Cigánom“ určila ako miesta ďalšieho pobytu.

NEOČAKÁVANÉ ZDRŽANIE

Avšak plánovaná milosť nadobudla platnosť až o dva roky neskôr, pretože Rada súhlasila s návrhom svojich prokurátorov, ktorí zašli ešte ďalej. Boli toho názoru, že milosť pre intervenovaných by mala byť súčasťou celej rady zákonov, ktoré mali regulovať všetky aspekty života „Cigánov“ a začali celú problematiku študovať do hĺbky. Zdržanie celého procesu omilostenia malo za následok sťažnosti zo strany tých, ktorí boli presvedčení, že riešenie ich životnej otázky ako aj problémov s tým spojených, je už iba otázka krátko času. Bol to sám kráľ Karol III., ktorý túto zdĺhavú procedúru ukončil a nariadil, aby boli všetci „Cigáni“ okamžite prepustení.

Prepustení boli v polovici júla 1765, šesťnásť rokov po začatí zatýkania.

Pre skupinu mužov, ktorú v roku 1745 uväznil brigádny veliteľ Diego de Cárdaras, guvernér Puerto de Santa María, trvalo ich utrpenie o niečo dlhšie. Fyzicky najsilnejší boli odsúdení na nútené práce v almadénskych baniach a tí slabší boli na štyri roky poslaní do trestných kolónií v Afrike. Nanešťastie, ukončenie ich trestov malo prísť práve v čase, keď „cigánska“ komunita trpela najhoršími následkami všeobecného zatýkania. Rada sa rozhodla zaradiť týchto mužov ex lege medzi „zlých Cigánov“, ktorým bolo odoprené tajné vyšetrovanie ich životného štýlu, teda také, ktoré Rada nariadila pre všetkých väzňov z roku 1749. V roku 1762 sa im však podarilo vyriešiť svoju

situáciu podobným spôsobom, ako boli vyriešené prípady mužov pracujúcich v zbrojniciach, a tak aj pre nich platila amnestia.

Krátko potom dal kráľ povolenie na pokračovanie procedúry, ktorú začali pripravovať prokurátori Rady, ktorí navrhli podrobné opatrenia na vyriešenie sociálneho „problému“, ktorý „Cigáni“ predstavovali. Tieto boli zahrnuté aj do návrhu zákona. Jeden z článkov tohto zákona vyžadoval rovnaké postupy, ktoré boli za rovnakým účelom navrhnuté už počas vlády Ferdinanda VI., predchodcu Karola III. Kráľ však požiadal svojich radcov o vymazanie tejto zmienky s odôvodnením, že čo sa stalo v tom čase, „neslúži ku cti jeho milovaného brata”.

ZÁVER

Ani nie je potrebné zdôrazňovať aké devastujúce následky malo zatýkanie pre „cigánsku“ komunitu v Španielsku. Pretože tisíce Rómov bolo deporto-

vaných, internovaných, bola im nariadená nútená práca, boli potrestaní, zbití, zranení a aj zabití, vnútorná štruktúra komunity sa od základov zmenila. Jasné známky zmeny sa odzrkadlili aj na „Caló”, na jazyku španielskych Ró-

mov, ktorý sa o niekoľko desiatok rokov neskôr po zatýkaní stal zmesou rómčiny a kastíľčiny. Nielen rodiny, ale ani celá rómska komunita Španielska sa už nevysrábila zo zranení utrpených počas temného veku osvietenstva.

Bibliografia

Gómez Alfaro, Antonio (1992) *El expediente general de gitanos*. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense | **Gómez Alfaro, Antonio (1993)** *The Great Gypsy Round-up. Spain: the general imprisonment of Gypsies in 1749*. Madrid: Editorial Presencia Gitana | **Leblon, Bernard (1985)** *Les gitans d'Espagne. Le prix de la différence*. Paris: Presses universitaires de France | **Leblon, Bernard (1995)** *Gypsies and Flamenco. The emergence of the art of flamenco in Andalusia*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Sánchez Ortega, Helena (1977)** *Los gitanos españoles. El periodo borbónico*. Madrid: Castellote